

Türkiye’de Veteriner Hekimliği Üzerine Araştırmalar: II. Veteriner Hekim Olma Kararını Etkileyen Faktörler ve Bunların Gelecek Algısı Üzerine Etkileri ^[1]

Abdullah ÖZEN * Özlem DOĞAN * Raziye Tamay BAŞAĞAÇ GÜL **
Türel ÖZKUL *** Erhan YÜKSEL ****

[1] Bu çalışma TÜBİTAK tarafından (Proje No: TOVAG-106 O 153) desteklenmiştir

* Fırat Üniversitesi, Veteriner Fakültesi, Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı, TR-23119 Elazığ - TÜRKİYE

** Ankara Üniversitesi, Veteriner Fakültesi, Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı, TR-06110 Dışkapı, Ankara - TÜRKİYE

*** Uludağ Üniversitesi, Veteriner Fakültesi, Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı, TR-16059 Görükle Kampüsü, Bursa - TÜRKİYE

**** Erciyes Üniversitesi, Veteriner Fakültesi, Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı, TR-38039 Melikgazi, Kayseri - TÜRKİYE

Makale Kodu (Article Code): KVFD-2011-6017

Özet

Yaşanan teknolojik gelişim ve değişimler beraberinde birçok yenilik getirmektedir. Bu yeniliklerden birisi de meslek rollerinin ve boyutlarının değişime uğramasıdır. Meslek rollerinde yaşanan olumlu ya da olumsuz değişimler ise meslek seçimi ve tercihleri üzerinde etkili olmaktadır. Bu çalışma, Türkiye’de veteriner fakültelerini tercih nedenleri, veteriner hekim olma kararını etkileyen faktörler ve veteriner hekimler ile veteriner fakültesi öğrencilerinin umutsuzluk düzeylerinin belirlenmesi amacıyla gerçekleştirildi. Bu amaçla, veteriner hekimler ve veteriner fakültesi öğrencileri için hazırlanan iki ayrı anket formu, yedi coğrafi bölgede veteriner fakültesi bulunan birer ilden toplam 1176 kişiye yüz yüze görüşme tekniği ile uygulandı. Verilerin analizlerinden; tüm katılımcıların yarıya yakınının veteriner hekim olmayı ilk kez lise ve üniversite yılları arasındaki dönemde düşündükleri, yarım fazlasının kariyer endişesi parametresi açısından, az ya da çok endişe taşıdığı ve ‘umutsuzluk’ parametresi açısından, katılımcıların çalışan ya da öğrenci fark etmeksizin, %90’ından fazlasının geleceğe ilişkin olarak ‘umutlu’ tutum sergilediği belirlendi. Sonuç olarak, katılımcıların veteriner hekimliği mesleği ile ilgili hem tercih aşamasında hem de sonrasında bazı endişeleri olsa da geleceğe umutla baktığı söylenebilir.

Anahtar sözcükler: Tercih nedenleri, Umutsuzluk düzeyi, Veteriner fakültesi

Researches on Veterinary Medicine in Turkey: II. Factors Affecting the Decision to Become a Veterinarian and Their Effects on the Perception of the Future

Summary

Technological developments and changes experienced bring with it a lot of innovations. One of these innovations is that job roles and sizes undergo change. Positive or negative changes on job roles affect on job choice and preference. This study was undertaken to determine the causes of preference of veterinary faculties and factors affecting the decision to become a veterinarian furthermore to determine the levels of hopelessness of veterinarians and veterinary students. For this aim two questionnaires were developed for collecting data and one was applied to veterinary students and the other was applied to veterinary practitioners. The questionnaires applied by interviewing with 1176 participants individually in cities of seven geographical regions of Turkey that have a veterinary faculty. According to data analysis; near half of all participants pointed out that the first thought of the time to be a veterinarian was the period between high school and university. However, more than half of participants more or less worried on the parameter of concern in terms of a career and more than 90% of the participants regardless of employee or student showed hopeful attitude about the future on the parameter of despair. In conclusion, it can be said that the participants looked to the future with the hope although they have some concerns about veterinary medicine’s preference process and after preference.

Keywords: Preference causes, Level of hopelessness, Faculty of veterinary medicine

İletişim (Correspondence)

+90 424 2370000/3991

ozlemdogan20@gmail.com

GİRİŞ

İnsan hayatının en önemli dönüm noktalarından biri olan meslek seçimi, bireyin ihtiyaçları, ilgileri, yetenekleri, değerleri ve diğer kişilik özellikleri gibi psikolojik faktörlerin yanı sıra; ailesi, yaşanan çevrenin özellikleri, iş olanakları, rastlantılar ve piyasadaki arz-talep durumu gibi çok çeşitli faktörden etkilenen karmaşık bir süreçtir¹⁻³. Bu süreç; bilim ve teknolojinin hızla gelişmesi nedeniyle meslek çeşitliliğinin artması ve var olan mesleklerin niteliklerinin değişmesi sonucunda daha da karmaşık hale gelmiştir⁴. Bu değişimin en çarpıcı biçimde yaşandığı mesleklerden biri de veteriner hekimliğidir. Son yıllarda; gıda güvenliği, halk sağlığı, genetiği değiştirilmiş organizmalar, klonlama, kültür balıkçılığı, ev ve süs hayvancılığı, hayvan refahı, yaban hayatı gibi alanların ön plana çıkmasıyla; çalışma alanları giderek çeşitlenen ve istihdam olanakları giderek artan veteriner hekimliğin vizyonu da değişmiştir⁵. Ancak tüm bu gelişmelere rağmen, bilindiği kadarıyla veteriner hekimliğindeki değişimleri ölçme amacı taşıyan ve veteriner hekim olma kararını etkileyen diğer faktörleri ele alan ülke ölçekli bir çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışmada, Türkiye’de veteriner fakültelerini tercih nedenleri ile gelecek algısı konusundaki düşüncelerin belirlenmesi amaçlandı.

MATERYAL ve METOT

Bu çalışmanın örnekleme ve veri toplama aracına ilişkin ayrıntılı bilgi “Türkiye’de Veteriner Hekimliği Üzerine Araştırmalar: I. Veteriner Hekimliği Eğitim-Öğretimi”⁶ başlıklı makalede sunuldu. Bu makalede, veri toplama aracı olarak geliştirilen anketin demografik değişkenleri arasında yer alan anne-babanın eğitim düzeyi, fakülteyi kazanmadan önce en uzun süre yaşanan yerin niteliği ve veteriner fakültesinde okumanın ekonomik açıdan güçlük derecesi parametreleri kullanıldı. Ankette yer almasına rağmen, anlamlılık analizleri sonucunda bağımlı değişkenlerde farklılık oluşturmadıkları için cinsiyet, yaş, annenin mesleği ve babanın mesleği değişkenleri çalışmanın varsayımlarından çıkarıldı. Çalışmada, yukarıda sayılan parametrelerin yanı sıra katılımcıların veteriner hekim olmayı ilk kez düşündükleri dönem ile kesin karar verdikleri dönem, veteriner hekimliğine ilişkin bilgi düzeyleri, veteriner hekim olma kararına ilişkin kuşku düzeyleri, kariyer endişesi düzeyleri ve veteriner fakültesini tercih sıralaması konularındaki sorulara ilişkin veriler kullanıldı.

Katılımcıların umutsuzluk düzeylerinin belirlenmesi amacıyla 20 yargı ve yedili Likert ölçeğinden oluşan Beck’ in Umutsuzluk Ölçeği’nden (BUÖ) yararlanıldı^{6,7}. ‘Umutsuzluk’ düzeylerine ilişkin tutum ölçeklerinin analizinde, katılımcılara sunulan yargılardan olumlu olanlar ‘tamamen kabul’ 7, ‘kararsız’ 4, ‘tamamen ret’ ise 1 puan olacak şekilde kodlandı. Olumsuz yargılarda ise tam tersi bir kodlama yapılarak ‘tamamen kabul’ 1, ‘tamamen ret’ 7 olacak şekilde puanlandırıldı. Katılımcıların, bu sete yap-

tıkları puanlamaların ortalama değerleri hesaplanarak her katılımcının BUÖ ile ilgili tutumu belirlendi. Bir katılımcının puanlamalarından elde edilen değer <4 olması, katılımcının ilgili set konusunda negatif tutum sergilediğinin ve geleceğe umutsuz baktığının; ≥ 4 olması ise pozitif tutum sergilediğinin ve geleceğe umutlu baktığının göstergesi olarak kabul edildi⁸. BUÖ dışındaki soruların değerlendirilmesi için frekans analizi yapıldı. Veteriner hekim olmayı ilk kez düşündükleri dönem, veteriner hekim olmaya karar verdikleri dönem, bilgi düzeyi, kuşku düzeyi, kariyer endişe düzeyi ve tercih sıralaması sorularının anlamlılık düzeylerinin belirlenmesi amacıyla verilere kare-kare testi uygulandı.

‘Umutsuzluk’ düzeylerinin belirlenmesinde aritmetik ortalama; bu ortalamaların bağımsız değişken gruplarıyla karşılaştırılmalarında varyans analizi; grup içi karşılaştırmaları için ise Duncan testi yapıldı. Katılımcıların tutum ölçeklerine verdikleri yanıtlardan elde edilen ortalama değerler ile anne-babanın eğitim düzeyi, fakülteye girmeden önce en uzun süre yaşanan yerin niteliği (köken), veteriner fakültesinde okumanın ekonomik açıdan güçlük derecesi parametreleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi için Pearson Korelasyon analizi uygulandı^{9,10}. Tüm analizlerde anlamlılık düzeyi $P < 0.05$ olarak kabul edildi.

BULGULAR

‘Annenin eğitim düzeyi’ değişkeni açısından dağılım incelendiğinde, annesi ilkökul mezunu olan veteriner hekimlerin oranının %35.8, yüksekokul mezunu olanların oranının %12, okuryazar olmayanların oranının ise %17.2 olduğu tespit edildi. Veteriner fakültesi öğrencilerinin, annenin eğitim düzeyi dağılımlarına bakıldığında ise %40.7’sinin ilkökul mezunu, %18.8’inin yüksekokul mezunu olduğu, %5.7’sinin ise okuryazar olmadığı gözlemlendi. ‘Babanın eğitim düzeyi’ değişkeni açısından veteriner hekimlerin dağılımları değerlendirildiğinde, babası ilkökul mezunu olan katılımcıların oranı %29.6, yüksekokul mezunu olanların oranı %29.9, okuryazar olmayanların oranı ise %4.3 olarak tespit edildi. Aynı değişken açısından öğrenci dağılımları incelendiğinde, babalarının %26’sının ilkökul mezunu, %37.9’unun yüksekokul mezunu olduğu, %0.7’sinin ise okuryazar olmadığı gözlemlendi. Bu verilerin anlamlılık analizlerinden, günümüzde veteriner fakültesi öğrencilerinin ebeveynlerinin eğitim düzeyinin, geçmiştekilere oranla anlamlı biçimde yükseldiği belirlendi ($P < 0.001$) (Tablo 1).

“Fakülteye girmeden önce en uzun süre yaşadığınız yerin niteliği” şeklindeki soruya, veteriner hekimlerin üçte birinden fazlası “il” (%34.6) veya “büyükşehir” (%33.6) yanıtını verirken; veteriner fakültesi öğrencileri, yaşanan yerin niteliği değişkenine sırasıyla “büyükşehir” (%36.3) ve “kasaba/ilçe” (%29.1) yanıtını verdi. Köyde yaşadığını belirten veteriner hekimlerin oranı %7.2 iken, veteriner fakültesi öğrencileri arasında bu oran %10.6 olarak belirlendi. Yaşadığı yer parametresi bakımından köy, kasaba/ilçe ve büyük-

Tablo 1. Katılımcıların demografik özellikleri; veteriner hekimlerle öğrencilerin bu verilere ilişkin farklılık düzeyleri**Table 1.** Demographic characteristics of participants; the levels of differences of the data of veterinarians and students

Sorular	Parametreler	Veteriner Hekim		Öğrenci		X ²	P
		n	%	n	%		
Annenizin eğitim düzeyi	Okuryazar değil	132	17.2	23	5.7	55.857	0.000
	Okuryazar	89	11.6	19	4.7		
	İlkokul mezunu	275	35.8	165	40.7		
	Ortaokul mezunu	42	5.5	34	8.4		
	Lise ve dengi okul mezunu	139	18.1	88	21.7		
	Yüksekokul mezunu	92	12.0	76	18.8		
Babanızın eğitim düzeyi	Okuryazar değil	33	4.3	3	0.7	36.327	0.000
	Okuryazar	48	6.2	4	1.0		
	İlkokul mezunu	228	29.6	105	26.0		
	Ortaokul mezunu	72	9.4	50	12.4		
	Lise ve dengi okul mezunu	158	20.5	89	22.0		
	Yüksekokul mezunu	230	29.9	153	37.9		
Yaşanılan yer*	Köy	55	7.2	43	10.6	16.092	0.001
	Kasaba/ilçe	190	24.7	118	29.1		
	İl	266	34.6	97	24.0		
	Büyükşehir	258	33.6	147	36.3		
Okumanın güçlük derecesi**	Çok zor	99	12.9	39	9.7	22.534	0.000
	Kısmen zor	383	49.8	253	62.6		
	Kolay	224	29.1	99	24.5		
	Çok kolay	63	8.2	13	3.2		

n: Frekans; %: Yüzde; X²: Kikare; P: Anlamlılık düzeyi; *: Fakülteye girmeden önce en uzun süre yaşadığınız yerin niteliği; **: Veteriner fakültesinde okumanız, ekonomik açıdan ne kadar zor idi?

şehir kökenlilerin oranlarındaki artış ile il kökenlilerin oranındaki düşüş anlamlı (P<0.001) düzeydedir (Tablo 1).

"Veteriner fakültesinde okumanız, ekonomik açıdan ne kadar zor idi?" şeklindeki soruya verilen yanıtların dağılımı Tablo 1'de sunuldu. Bu yanıtlara göre, veteriner hekimliği eğitimi almanın "çok zor", "kolay" veya "çok kolay" olduğunu bildirenlerin oranında düşüş; "kısmen zor" olduğunu bildirenlerin oranında ise artış belirlendi. Veteriner hekimler ile öğrencilerin bu soruya verdikleri yanıtların birbirinden anlamlı biçimde farklı (P<0.001) bulunduğu tespit edildi (Tablo 1).

"Veteriner hekim olmayı ilk kez düşündüğünüzde hangi dönemdediniz" ve "kesin olarak veteriner hekimliği eğitimi görmeyi kararlaştırdığınızda hangi dönemdediniz" şeklindeki sorulara verilen yanıtlara ilişkin verilerin tümü Tablo 2'de sunuldu. Bu verilere göre, gerek veteriner hekimlerin gerekse öğrencilerin büyük çoğunluğu, veteriner hekim olmayı ilk düşündükleri dönem ile veteriner hekimliği eğitimi almaya kesin karar verdikleri dönemin "lise" veya "lise ile üniversite yılları arasında"ki dönem olduğunu bildirdi. Her iki parametre için, veteriner hekimler ve öğrenciler tarafından verilen yanıtlar birbirlerinden anlamlı biçimde farklı (P≤0.002) bulundu (Tablo 2).

"Veteriner fakültesi, üniversiteye giriş sınavlarında kaçınıcı

tercihinizdi?" sorusunu, veteriner fakültesinin ilk tercihi olduğu biçiminde yanıtlayan katılımcıların, çalışanlar arasındaki oranının %14.8; öğrenciler arasındaki oranın ise %39 olduğu belirlendi. Veteriner hekimlere kıyasla öğrenciler arasında veteriner fakültelerini birinci ve ikinci sırada tercih edenlerin oranlarında artış; veteriner fakültelerini dördüncü sırada veya sonrasında tercih edenlerin oranlarında ise azalma gözlemlendi. Sözü edilen artış ve azalmaların istatistiksel açıdan anlamlı olduğu görüldü (P<0.001) (Tablo 3).

"Tüm koşullar göz önüne alındığında, fakülteye girmeden önce, veteriner hekimliği hakkında ne kadar bilginiz vardı?" sorusuna "çok az" yanıtı veren veteriner hekimlerin oranı %52.2 iken, bu oran öğrenciler arasında %44.4 oldu. Bu parametreye verilen yanıtlar karşılaştırıldığında, öğrenciler arasında, veteriner hekimliği hakkında çok az bilgisini bildirenler ile hiç bilgisi olmadığını bildirenlerin oranlarında düşüş; yeterince bilgisi olduğunu bildirenlerin oranlarında ise artış belirlendi. Veteriner hekimlerle öğrenciler arasındaki bu oransal farklılık anlamlı (P<0.001) düzeydedir (Tablo 4).

Veteriner hekim olma kararında, çalışanların %56.7'si, öğrencilerin ise %42.2'si "kısmen" kuşku duyduklarını bildirdi. Kuşku düzeyine ilişkin yanıtlar arasında anlamlı bir fark gözlemlenmedi (Tablo 4).

Tablo 2. Katılımcıların veteriner hekim olmaya karar verdikleri dönemlere ilişkin veriler; veteriner hekimlerle öğrencilerin bu verilere ilişkin farklılık düzeyleri
Table 2. The data on the periods of the participants, decided to become a veterinarian; the levels of differences of the data of veterinarians and students

Parametreler	Veteriner Hekim Olmayı İlk Kez Düşünme Dönemi				X ²	P	Parametreler	Veteriner Hekim Olmaya Kesin Karar Verme Dönemi				X ²	P
	Veteriner Hekim		Öğrenci					Veteriner Hekim		Öğrenci			
	n	%	n	%				n	%	n	%		
Hiç	29	3.8	1	0.2	17.437	0.002	Hiç	20	2.6	1	0.2	31.760	0.000
İlkokul	52	6.8	36	8.9			İlkokul	7	0.9	10	2.5		
Ortaokul	57	7.4	31	7.7			Ortaokul	16	2.1	12	3		
Lise	289	37.5	135	33.3			Lise	277	36.0	97	24		
Lise- üniversite yılları arasında	343	44.5	202	49.9			Lise-üniversite yılları arasında	449	58.4	285	70.4		

n: Frekans; %: Yüzde; X²: Kikare; P: Anlamlılık düzeyi

Tablo 3. Veteriner fakültesini tercih sıralamasına ilişkin veriler; veteriner hekimlerle öğrencilerin bu verilere ilişkin farklılık düzeyleri
Table 3. The data related to the order of preference of the veterinary faculty; the levels of differences of the data of veterinarians and students

Sorular	Parametreler	Veteriner Hekim		Öğrenci		X ²	P
		n	%	n	%		
Tercih sıralaması*	İlk	114	14.8	160	39.5	112.493	0.000
	İkinci	58	7.5	41	10.1		
	Üçüncü	87	11.3	42	10.4		
	Dördüncü	57	7.4	17	4.2		
	Beşinci ve sonrası	425	55.1	145	35.8		
	Ön kayıt	30	3.9	-	-		

n: Frekans; %: Yüzde; X²: Kikare; P: Anlamlılık düzeyi; *: Veteriner fakültesi, üniversiteye giriş sınavlarında kaçınıcı tercihinizdi?

Endişe düzeyi açısından her iki katılımcı grubunda katılımcıların üçte bire yakını veteriner hekimliğin kendilerini mutlu edeceğinden “hiç” endişe duymadıklarını bildirirken, yarıya yakını “az” endişe duydukları yönünde görüş bildirdi. Veteriner hekimlere kıyasla öğrenciler arasında “çok fazla” ve “oldukça” endişe duyduklarını bildirenlerin oranlarında düşüş, “az” endişe duyduklarını bildirenlerin oranında ise yükseliş gözlemlendi. Öğrenciler ve veteriner hekimlerin verdikleri yanıtlar arasındaki fark anlamlı (P<0.001) düzeydedir (Tablo 4).

“İstediğiniz meslekî kariyeri elde edemeyeceğinizden ne ölçüde endişe duyuyordunuz/duyuyorsunuz?” sorusuna “az” yanıtını verenlerin içerisinde veteriner hekimlerin oranı %41.9 iken, bu oran öğrenciler arasında %51.4 oldu. Veteriner hekimlere kıyasla öğrenciler arasında “oldukça” ve “az” endişe duyduklarını bildirenlerin oranlarında belirgin bir artış; “hiç” endişe duymadığını bildirenlerin oranında ise yarı yarıya bir düşüş olduğu belirlendi. Öğrenciler ve veteriner hekimlerin verdikleri yanıtlar arasındaki fark anlamlı (P<0.001) düzeydedir (Tablo 4).

Umutsuzluk Ölçeği üzerinden yapılan değerlendirmelere göre, veteriner hekimler, seti oluşturan 20 yargıdan ortalama 5.3 puan, öğrenciler ise 5.46 puan olarak geleceğe ilişkin olarak pozitif (umutlu) tutum sergiledi. Pozitif tutum sergi-

leyen (≥4) çalışanların oranı %90.9 (n=701) iken, öğrenciler arasında pozitif tutum sergileyenlerin oranı %95.3 (n=386) oldu. Umutsuzluk düzeyi ile bağımsız değişkenler arasındaki anlamlılık ilişkileri incelendiğinde, annenin eğitim düzeyi değişkeninin, veteriner hekimlerin umutsuzluk düzeyleri üzerinde anlamlı fark oluşturmadığı tespit edildi. Babanın eğitim düzeyi (p<0.01), en uzun süre yaşanan yerin niteliği (P<0.01) ve veteriner fakültesinde okumanın güçlük derecesi (p<0.001) değişkenlerine ilişkin farklılıklar ise anlamlı düzeyde fark oluşturdu. Bu sonuçlara göre, babaları yüksekokul mezunu olanlar ile okuryazar olmayanlar diğer katılımcılara; kent kökenli olanlar kır kökenli olanlara; daha kolay okuduğunu bildirenler diğer katılımcılara kıyasla, umutsuzluk parametresi açısından daha pozitif (umutlu) tutum sergilediler (Tablo 5).

Veteriner fakültesi öğrencilerinin umutsuzluk düzeyi ile bağımsız değişkenler arasındaki anlamlılık ilişkileri değerlendirildiğinde, annenin-babanın eğitim düzeyi, en uzun süre yaşanan yerin niteliği ile ilgili farklılıkların, katılımcıların umutsuzluk düzeyleri üzerinde anlamlı bir fark oluşturmadığı belirlendi. Fakültede okumanın güçlük derecesi (P=0.033) değişkenine ilişkin farklılıklar ise veteriner fakültesi öğrencilerinin umutsuzluk düzeyleri üzerinde anlamlı bir fark oluşturdu. Bu sonuca göre, veteriner hekimliği eğitiminin ekonomik açıdan çok kolay olduğunu bildiren-

Tablo 4. Veteriner hekimliğine ilişkin bilgi düzeyi, veteriner hekim olma kararı konusunda kuşku düzeyi, kariyer endişesi düzeyi; veteriner hekimlerle öğrencilerin bu verilere ilişkin farklılık düzeyleri**Table 4.** Level of knowledge on the veterinary medicine, level of suspicion about the decision to become a veterinarian, level of career concerns; the difference in the levels of the data of veterinarians and students

Sorular	Parametreler	Veteriner Hekim		Öğrenci		X ²	P
		n	%	n	%		
Bilgi düzeyi*	Çok fazla	33	4.3	19	4.7	22.046	0.000
	Yeterince	216	28.1	165	40.7		
	Çok az	402	52.2	180	44.4		
	Hiç	119	15.5	41	10.1		
Kuşku düzeyi**	Çok ciddi kuşkuya düştüm	123	16.0	53	13.1	1.762	0.414
	Kısmen kuşku duydum	313	40.7	171	42.2		
	Hiç bir şekilde kuşkulandım	333	43.3	181	44.7		
Endişe düzeyi***	Çok fazla	50	6.5	18	4.5	18.730	0.000
	Oldukça	166	21.6	52	12.9		
	Az	322	41.8	210	52.2		
	Hiç	232	30.1	122	30.3		
Kariyer endişesi düzeyi****	Çok fazla	62	8.0	26	6.4	34.352	0.000
	Oldukça	151	19.6	107	26.4		
	Az	323	41.9	208	51.4		
	Hiç	235	30.5	64	15.8		

n: Frekans; %: Yüzde; X²: Kikare; P: Anlamlılık düzeyi; *: Tüm koşullar göz önüne alındığında, fakülteye girmeden önce, veteriner hekimliği hakkında ne kadar bilginiz vardı?; **: Veteriner hekim olmaya karar verdikten sonra, bunun sizin için doğru bir karar olup olmadığı hakkında hiç kuşkuya düştünüz mü?; ***: Veteriner hekimliğinin sizi mutlu edemeyeceğinden ne kadar endişe duyuyordunuz/duyuyorsunuz?; ****: İsteddiğiniz mesleki kariyeri elde edemeyeceğinizden ne ölçüde endişe duyuyordunuz/duyuyorsunuz?

Tablo 5. Katılımcıların umutsuzluk düzeylerine ilişkin anlamlılık analizlerinin sonuçları**Table 5.** The results of the significance analysis of the participants related to the levels of hopelessness

Bağımsız Değişkenler	Alt Gruplar	Veteriner Hekim			Öğrenci		
		Ortalama	n	Önem Düzeyi	Ortalama	n	Önem Düzeyi
Babanın eğitim düzeyi	Okuryazar değil	5.43 ^a	33	0.023	5.98	3	0.725
	Okuryazar	4.99 ^c	48		5.01	4	
	İlkokul mezunu	5.31 ^a	228		5.37	105	
	Ortaokul mezunu	5.28 ^{ab}	72		5.48	50	
	Lise ve dengi mezunu	5.20 ^{ab}	158		5.39	89	
	Yüksek okul mezunu	5.43 ^a	230		5.56	153	
Yaşanılan yer**	Köy	5.10 ^b	55	0.007	5.33	43	0.474
	Kasaba/ilçe	5.23 ^{ab}	190		5.41	118	
	İl	5.25 ^{ab}	266		5.42	97	
	Büyük şehir	5.45 ^a	258		5.58	147	
Okumanın güçlük derecesi**	Çok zor	5.03 ^c	99	0.000	5.23 ^b	39	0.033
	Kısmen zor	5.25 ^{bc}	383		5.44 ^b	253	
	Kolay	5.44 ^{ab}	224		5.53 ^b	99	
	Çok kolay	5.58 ^a	63		6.10 ^a	13	

n: Frekans; a, b, c: Aynı sütunda farklı harf taşıyan ortalama tutum değerleri arasındaki farklılık önemlidir (P<0.05); *: Fakülteye girmeden önce en uzun süre yaşadığınız yerin niteliği; **: Veteriner fakültesinde okumanız, ekonomik açıdan ne kadar zor idi?

ler, diğer öğrencilere göre daha pozitif (umutlu) tutum sergilemektedirler (Tablo 5).

Veteriner hekim katılımcıların umutsuzluk düzeyleriyle bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiye bakıldığında, anne-

Tablo 6. Umutsuzluk düzeyi ile bağımsız değişkenler arasındaki korelasyon analizine ilişkin veri özeti**Table 6.** Summarized data related to the correlation analysis between the level of hopelessness and independent variables

Bağımsız değişkenler	Veteriner hekim				Öğrenci			
	σ	n	r	p	σ	n	r	p
Annenin eğitim düzeyi	1.60	769	0.094	0.009**	1.44	405	0.073	0.143
Babanın eğitim düzeyi	1.51	769	0.055	0.128	1.28	404	0.081	0.105
Yaşanılan yer***	0.93	769	0.115	0.001**	1.03	405	0.106	0.033*
Okumanın güçlük derecesi****	0.80	769	0.168	0.000**	0.65	404	0.158	0.001**

σ : Standart sapma; N: Frekans; r: Korelasyon katsayısı; P: Önem düzeyi; *: Korelasyon 0.05 seviyesinde anlamlıdır; **: Korelasyon 0.01 seviyesinde anlamlıdır; ***: Fakülteye girmeden önce en uzun süre yaşadığınız yerin niteliği; ****: Veteriner fakültesinde okumanız, ekonomik açıdan ne kadar zor idi?

nin eğitim düzeyi, köken ve veteriner hekimliği eğitiminin ekonomik açıdan karşılanmasının kolaylık derecesi (okumanın güçlük derecesi) arttıkça, umutsuzluk konusundaki tutumun da pozitif yönde değiştiği belirlendi. Benzer şekilde, öğrenciler arasında da köken ve veteriner hekimliği eğitiminin ekonomik açıdan karşılanmasının kolaylık derecesi ile -geleceğe umutla bakışın arttığı anlamına gelen umutsuzluk düzeyi arasında pozitif ilişki olduğu tespit edildi (Tablo 6).

TARTIŞMA ve SONUÇ

Kasapoğlu ¹¹ tarafından yürütülen bir çalışmada, tıp fakültesi öğrencilerinin büyük çoğunluğunun hekim olmayı ilk kez ilkökul ve ortaokul yıllarında düşündükleri; lise yıllarında ise bu kararı kesinleştirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Aynı çalışmada, tıp fakültesi hakkında sahip olunan bilgi düzeyi parametresine, “çok az” ya da “hiç” şeklinde yanıt veren katılımcıların toplam oranının yüzde 40’tan daha az olduğu bildirilmiştir. Bu çalışmanın sonuçlarına göre ise veteriner hekim olmayı ilk düşündükleri zamanın lise ve üniversite yılları arasındaki dönem olduğunu bildirenlerin oranı, öğrenci ya da çalışan fark etmeksizin, tüm katılımcıların yarıya yakını oluştururken; veteriner hekim olmaya kesin karar verme zamanının lise ve üniversite yılları arasındaki dönem olduğunu bildirenlerin oranı tüm katılımcıların yarısından daha fazlasını oluşturmaktadır (Tablo 2). Diğer taraftan, veteriner fakültesi hakkında “çok az” bilgi sahibi olduğunu bildirenlerle “hiç” bilgi sahibi olmadığını bildiren katılımcıların, tüm katılımcılar içerisindeki toplam oranının da yüzde 50’den fazla olduğu görülmektedir (Tablo 4). Bu iki parametreden elde edilen sonuçlar birlikte değerlendirildiğinde, veteriner fakültesini tercih eden öğrencilerin önemli bir kısmının, meslek seçimlerini yaparken sağlıklı ve bilinçli bir karar süreci izlemedikleri düşünülebilir. Nitekim Özen ve Ateş ¹² tarafından yürütülen çalışmada da katılımcıların yüzde 41.5’inin, veteriner hekimliğini “bilinçsizce” tercih ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla bu çalışmanın sonuçlarının, Özen ve Ateş ¹² tarafından ulaşılan sonuçları desteklediği söylenebilir.

Tercih sıralaması açısından veteriner hekimler içerisinde en büyük grubu (yüzde 55.1), veteriner fakültelerini beşinci

sıra veya sonrasında tercih ettiklerini bildirenler; öğrenciler içerisinde ise en büyük grubu (yüzde 39.5) birinci sırada tercih ettiklerini bildirenler oluşturmaktadır (Tablo 3). Bu farklılığın, öğrenci seçme ve yerleştirme sisteminde yaşanan değişikliklerden kaynaklanmış olabileceği ileri sürülebilir. Çalışanlar arasında veteriner fakültesini birinci sırada tercih edenlerin oranı yüzde 14.8 iken; bu oranın, öğrenciler arasında yüzde 40'lara yaklaşmış olması, veteriner fakültesini tercih eden öğrenciler arasında ne istediğini bilen öğrencilerin oranının artışının bir işareti olarak kabul edilebilir. Diğer taraftan, tıp fakültelerinde okuyan öğrencilerin, bu fakülteleri birinci sırada tercih etme oranının yüzde 86.4 olduğu ¹¹ dikkate alındığında, veteriner fakültelerine gelen öğrenciler içerisinde ne istediğini bilenlerin oranının tıp fakültelerine gelen öğrencilere göre oldukça düşük olduğu söylenebilir. Nitekim veteriner hekim olmaya karar verdikten sonra, bu kararın kendileri için doğru bir karar olup olmadığı konusunda, hiçbir şekilde kuşkuya düşmediğini bildiren katılımcıların oranlarının, gerek öğrenciler arasında gerekse çalışanlar arasında yarıdan az olmasının, ne istediğini bilen öğrencilerin oranlarının düşük olduğu yönündeki görüşü desteklediği düşünülebilir.

Katılımcıların öğrenci ya da çalışan fark etmeksizin, yaklaşık olarak dörtte üçüne yakını, gelecek endişesi parametresi açısından benzer bir tutum sergilemekte ve az ya da çok endişeli olduklarını bildirmektedirler (Tablo 4). Bu oranların, öğrencilerle çalışanlarda benzer seyir izlemiş olması, endişenin istihdam kaynaklı olmadığını, mesleğin genel sorunlarıyla ilgili olduğunu akla getirmektedir. Kariyer endişesi parametresi açısından, az ya da çok endişeli olduğunu bildirenlerin çalışanlar içerisindeki oranı yüzde 69.5 iken, öğrenciler arasında bu oranın yüzde 84.2 olmasının ise, öğrencilerin, gelecekte veteriner hekimliğin kendilerini mutlu edemeyecek olmasından daha çok, istedikleri alanlarda çalışamayacaklarından endişe duyduklarının bir kanıtı olduğu kabul edilebilir.

Araştırma bulguları ‘umutsuzluk’ parametresi açısından ele alındığında, katılımcıların çalışan ya da öğrenci fark etmeksizin, beşte dördünden daha fazlasının geleceğe ilişkin olarak ‘umutlu’ (≥ 4) tutum sergiledikleri gözlemlendi (Tablo 5). Bu durum, veteriner hekimliğin gelecek algısı bakımından eski ya da yeni kuşaklar fark etmeksizin olumlu görünüme sahip

olduğuna kanıt olarak gösterilebilir. Ancak, umutsuzluk düzeyleri ile bağımsız değişkenler arasındaki anlamlılık ilişkileri incelendiğinde, fakülteye girmeden önce büyük yerleşim merkezlerinde yaşayanların daha küçük yerleşim merkezlerinde yaşayanlara; veteriner fakültesinde okurken ekonomik açıdan kolay okuyanların daha zor okuyanlara göre gelecek konusunda umutlu oldukları belirlendi (Tablo 6). Özmen ve arkadaşları¹³ tarafından yürütülen çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılarak, sosyoekonomik açıdan düşük düzeyde olan ve sosyal refahtan daha az pay alan şehirlerde yaşayan ailelerin çocuklarının gelecek konusunda umutsuz bir tutum içerisinde oldukları ortaya konmuştur. Her iki çalışma sonuçlarından hareketle, gelir düzeyinin katılımcıların gelecek algısı üzerinde önemli etkiye sahip bir parametre olduğu ileri sürülebilir.

Sonuç olarak, Türkiye’de hem veteriner hekimlerin hem de veteriner fakültesi öğrencilerinin, tercih aşamasında meslekle ilgili yeterli bilgi birikimine sahip olmadıkları, meslek seçimlerini yaparken sağlıklı ve bilinçli bir karar süreci izlemedikleri gözlenmektedir. Her ne kadar katılımcıların, bilinçli bir tercih sürecinden geçmemiş oldukları görülse de, tercih sıralamasında, öğrenci katılımcıların veteriner fakültesini ilk tercihlerine taşımış olmaları bilinçli bir sürecin başladığına kanıt olarak gösterilebilir. Tüm katılımcıların, gerek meslek yaşamları gerekse eğitim sürecinde yaşadıkları endişelere rağmen geleceğe umutla bakmaları ise veteriner hekimliği mesleği açısından olumlu bir sürecin başlayacağını işaretleri olarak kabul edilebilir.

KAYNAKLAR

- 1. Tokar DM, Fischer AR, Subich LM:** Personality and vocational behavior: A selective review of the literature, 1993-1997. *J Vocat Behav*, 53, 115-153, 1998.
- 2. Özgüven İE:** Çağdaş Eğitimde Rehberlik ve Psikolojik Danışma Ankara. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 181, Ankara, 1999.
- 3. Brown D:** The role of work and cultural values in occupational choice, satisfaction, and success: A theoretical statement. *J Couns Dev*, 80, 48-56, 2002.
- 4. Kuzgun Y:** Meslek seçiminde bilinmesi gerekenler. http://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=3&ved=0CC4QFjAC&url=http%3A%2F%2Fwww.sosyalhizmetuzmani.org%2Fmesleksecimi.doc&ei=XXHRTrHfCceZ8QO_-3KDw&usg=AFQjCNE6Hc8II06Yg9dXxDg7VnjoVuXOww, Erişim tarihi: 21.11.2011.
- 5. Anonim:** 3. Türk Veteriner Hekimliği Kurultayı Komisyon Raporları. Türk Veteriner Hekimleri Birliği, Ankara, 2010.
- 6. Bilgin N:** Sosyal Psikolojide Yöntem ve Pratik Çalışmalar. Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1995.
- 7. Savaşır I, Şahin NH:** Bilişsel-Davranışçı Terapilerde Değerlendirme: Sık Kullanılan Ölçekler. Türk Psikoloji Derneği Yayınları, Ankara, 1997.
- 8. Tavşancıl E:** Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi. Nobel Yayınları, Ankara, 2002.
- 9. Snedecor GW, Cochran WG:** Statistical Method. 7th ed., The Iowa State University Press, pp. 372-375, 1980.
- 10. Akgül A:** Tıbbi Araştırmalarda İstatistiksel Analiz Teknikleri. YÖK Basımevi, Ankara, 1997.
- 11. Kasapoğlu A:** Tıp Eğitimi Uygulamalı Sosyolojik Bir Araştırma. Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1992.
- 12. Özen A, Ateş BK:** Sosyo-kültürel değişkenler ışığında veteriner hekimliğin profili: I. Sınıf bilinci ve iş doyumu. *Vet Bil Derg*, 19, 39-48, 2003.
- 13. Özmen D, Erbay Dünder P, Çetinkaya AÇ, Taşkın O, Özmen E:** Lise öğrencilerinde umutsuzluk ve umutsuzluk düzeyini etkileyen etkenler. *Anadolu Psikiyatri Derg*, 9, 8-15, 2008.